

ANDRAGOŠKO SPOPOLNJEVANJE V PREPLETU RAZLIČNIH VLOG IZOBRAŽEVALCEV ODRASLIH

Tako se je imenovala konferenca v organizaciji Andragoškega centra Slovenije, ki je bila hkrati formalni zaključek dvoletnega projekta Izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev v izobraževanju odraslih od 2009 do 2011. Projekt, ki sta ga financirala Evropski socialni sklad in ministrstvo za šolstvo in šport, je bil eden izmed največjih usmerjenih vlaganj v usposabljanje in spopolnjevanje izobraževalcev odraslih v zadnjem desetletju, o čemer govori tudi prispevek Eme Perme, vodje sektorja za izobraževanje odraslih pri ministrstvu za šolstvo in šport. Današnja številka Andragoških spoznanj namreč prinaša nekaj prispevkov, ki predstavljajo, s kakšnimi strokovnimi vprašanji smo se ukvarjali v tem projektu, na kakšne teoretske zasnove in kontekste se je naslanjal in kakšna je bila njegova sistemska umestitev.

Zasnova projekta je nastajala v letih 2007 in 2008. Na njegovo zasnovo so močno vplivali strateški dokumenti, ki jih je Slovenija pripravila kot podlago za črpanje sredstev Evropskega socialnega sklada. Na področju izobraževanja odraslih so bile to prav gotovo zahteve po dvigu kakovosti izobraževanja odraslih, po izboljšanju ravni pismenosti prebivalstva, po večjem vključevanju različnih ranljivih skupin odraslih v izobraževanje in ne nazadnje po povečanjem obsegu izobraževanja izobraževalcev odraslih.

Seveda je na podobo projekta močno vplivalo poslanstvo, ki ga ima Andragoški center Slovenije pri razvoju in izvajanju izobraževanja izobraževalcev odraslih – posamezne aktivnosti smo snovali v kontekstu dotedanjega razvo-

UVODNIK

ja te dejavnosti, evalvacij, ki smo jih v zvezi s tem opravljali, in zaznanih novih potreb.

Tisto, kar je še pomembno vplivalo na vsebino projekta, pa je bilo nekaj, kar bi z današnjimi očmi že lahko označili kot znamenje recesije – počasi, a vztrajno se je zmanjševala denarna podpora različnim razvojnim projektom s področja izobraževanja odraslih iz državnega proračuna. Na Andragoškem centru smo zato, sicer s skrbjo, kaj bo, ko teh sredstev več ne bo, del razvojnih aktivnosti, zlasti tisti del, ki je bil povezan s spopolnjevanjem, vključili v nastajajoči projekt.

Vse to je povzročilo, da je nastal projekt, ki je bil na videz zgolj skupek različnih dejavnosti izobraževanja odraslih, zlasti s tistih področij, ki jih je Andragoški center razvijal že v preteklosti. To se je odražalo tudi v strukturi projekta, saj je zajemal šest podprojektov:

- Usposabljanje za andragoško delo,
- Usposabljanje za razvoj pismenosti,
- Usposabljanje za delovanje programa PUM,
- Usposabljanje za delovanje svetovalnih središč ISIO,
- Usposabljanje za središča za samostojno učenje in
- Usposabljanje za samoevalvacijo v izobraževanju odraslih.

A vendarle je bilo mogoče najti v projektu stvari, ki so ga delale koherentnega – to je predvsem usmerjenost v usposabljanje in spo-

polnjevanje izobraževalcev odraslih, tistih, ki so učitelji ali organizatorji izobraževanja odraslih v formalnih ali neformalnih programih na različnih ravneh, tistih, ki to vlogo opravljajo v gospodarskih organizacijah, ali pa tistih, ki so izobraževalci odraslih v različnih dejavnostih ali projektih izobraževanja odraslih. Vse podprojekte so prevevali trije temeljni cilji, na katerih temelji vsa izobraževalna dejavnost Andragoškega centra:

- omogočiti andragoško spolnjevanje tistim, ki nimajo dovolj andragoškega znanja, pa ga pri delu potrebujejo,
- nuditi spopolnjevanje o novostih, specialno in poglobljeno znanje izobraževalcem odraslih,
- z usposabljanjem podpirati uvajanje novosti v omrežje izobraževanja odraslih.

Sočasno z nastajanjem projekta smo se nekoliko bolj poglobljeno ukvarjali z vprašanjem kakovosti usposabljanja in spopolnjevanja, ki ga izvajamo na Andragoškem centru; spraševali smo se: kdo so pravzaprav izobraževalci odraslih, kakšne so njihove izobraževalne potrebe, ali imamo zanje razvite primerne programe, kakšna je kakovost izvajanja usposabljanja in spopolnjevanja. Že odgovor na prvo vprašanje – kdo so izobraževalci odraslih – je bil zelo zapleten. Če nam takoj pridejo na misel učitelji v osnovnem ali srednjem izobraževanju odraslih, pa še mentorji študijskih krožkov, učitelji v jezikovnih in računalniških tečajih ipd., pa bi bili v zadregi, če bi nas vprašali, ali je kustos v muzeju, ki vodi po razstavah, andragoški delavec ali ne. Tudi sami se verjetno ne bi opredelili kot izobraževalci odraslih, kakor se pred leti niso na Zvezi čebelarjev Slovenije, ko smo jih povprašali po obsegu izobraževanja odraslih, pa so nam odgovorili, da se s tem ne ukvarjajo, čeprav izvajajo številne tečaje in strokovna posvetovanja za čebelarje po vsej Sloveniji. Po neki metodologiji, ki je poskušala vsaj deloma zajeti tudi take strokovnjake, smo

leta 2008 ocenili, da v Sloveniji deluje skoraj 13.500 izobraževalcev odraslih! To pa je splošljiva številka in zelo zahtevno je vprašanje, kakšne so njihove izobraževalne potrebe. Poleg dejstva, da so tako raznoliki, na proučevanje njihovih izobraževalnih potreb močno vpliva tudi to, kako so se pravzaprav sploh začeli ukvarjati z andragoškim delom, kakšno vlogo opravljajo, na kakšne načine delujejo, ali sami sebe prepoznavajo kot andragoge ipd.

Z nekaterimi aktivnostmi v projektu smo neposredno, z drugimi pa posredno iskali odgovore na ta vprašanja, predvsem tudi na to, kako poklicna identifikacija in karierni razvoj vplivata na izobraževalne potrebe izobraževalcev odraslih. Ker je bila to ena izmed močnih povezovalnih niti v projektu, smo se tudi odločili, da zaključno konferenco poimenujemo Andragoško spopolnjevanje v prepletu različnih vlog izobraževalcev odraslih.

Drugi povezovalni element projekta, ki se navezuje na prvega, je bila želja, da v usposabljanje izobraževalcev odraslih uvedemo čim več raznolikih in sodobnih metod, da v razumni meri, kadar je to smiselno in strokovno utemeljeno, omogočamo učenje prek spleta, da učenje akcijsko naravnamo tako, da bo imelo dolgoročne in opazne učinke v omrežju izobraževanja odraslih, in ne nazadnje, da usposabljanje in spopolnjevanje močno podpremo tudi s sodobno informacijsko tehnologijo, da bi s tem spodbudili dvig informacijske pismenosti v izobraževanju odraslih. Skratka, nismo izhajali iz tega, da imamo neko izobraževalno ponudbo že razvito, v okviru projekta pa bomo programe iz te ponudbe enkrat ali nekajkrat izvedli.

Tretji močni povezovalni element je razvojna naravnost projekta – prav v vseh podprojekti smo načrtali aktivnosti, ki naj bi sestavljale razvojno komponento na izbranem področju. Tako smo ponekod načrtovali razvoj novega programa spopolnjevanja, ker smo vedeli, da

obstajajo take potrebe, drugje smo načrtali pripravo novega strokovnega ali učnega gradiva, želeli smo preizkusiti nove vloge izobraževalcev v praksi, npr. svetovalca za kakovost, v izobraževalne organizacije smo s pomočjo usposabljanja in spopolnjevanja vnašali novosti in spremembe itd.

Na tem mestu se bom le na bolj splošni ravni sprehodila skozi dosežke projekta, ki jih je mogoče predstaviti v dveh sklopih.

Na eni strani gre za povsem kvantitativna dejstva: izobraževalcem odraslih smo ponudili 32 različnih programov usposabljanja ali spopolnjevanja, organizirali in izpeljali smo 80 delavnic s skupno 930 pedagoškimi urami. Šest programov smo izpeljali v obliki e-izobraževanja. Usposabljanj ali spopolnjevanj se je udeležilo 900 ljudi. Pripravili smo 47 novih ali prenovljenih učnih gradiv, od tega smo jih 12 izdali v tiskani obliki. Razvili smo dva nova daljša izobraževalna programa in številne krajše.

Čeprav so številke dovolj zgovorne in smo ponosni nanje, pa smo enako ali še bolj zadovoljni s kvalitativnimi rezultati in učinki projekta, vsaj kolikor jih je mogoče zaznati ob njegovem zaključku.

Na prvo mesto bi postavila to, kar sem omenila: vseskozi smo ob usposabljanju in spopolnjevanju razvijali nekatere nove strokovne pristope, izobraževanje smo prepletali z razvojnimi delom. Podrobneje o konceptualnih izhodiščih, na katerih temelji naše celotno delo na področju usposabljanja in spopolnjevanja izobraževalcev odraslih, v nadaljevanju govori prispevek dr. Tanje Možina.

Posebej bi poudarila, da smo se po začetnem raziskovanju identitete izobraževalcev odraslih in njihovih kariernih poti pred nekaj leti tudi v projektu ukvarjali s temi vprašanji. Da

bi vodstva izobraževalnih organizacij za odrasle, pa tudi učitelje same, ozaveščali o pomenu načrtnega dela pri razvoju poklicne kariere posameznika, smo razvili in pilotno preskusili nov program Razvoj učiteljeve poklicne poti, ki smo ga podprli s kompletom štirih učnih gradiv z istim naslovom.

E-izobraževanje za področje izobraževanja odraslih ni novost; nasprotno, zdi se, da je včasih postalo že malo modni trend, tako da se izvaja tudi takrat, ko to ni dovolj strokovno utemeljeno ali racionalno, še pogostejše pa se srečujemo s pojavom, da z besedami e-izobraževanje, e-učenje poimenujemo vse, kar se počne s pomočjo računalnika, četudi gre denimo zgolj za razpošiljanje učnih besedil po elektronski pošti. Ocenili smo, da je čas, da natančneje strokovno utemeljimo, kaj je e-učenje, kakšne so njegove značilnosti in tudi to, da razjasnimo terminološke dileme in nejasnosti. Vse to smo zapisali v obsežnem učnem gradivu Osnove e-izobraževanja, hkrati pa smo izpeljali spletni program o e-izobraževanju, v katerem smo udeležence usposabljali, kako načrtovati in izpeljati kakovostno e-izobraževanje.

Mislim, da sodobna tehnologija z novimi možnostmi za učenje zahteva od vseh nas, da na novo razmislimo o nekaterih temeljnih didaktičnih in metodičnih vprašanjih, pa tudi širše, o vlogi učitelja in učečega se. O tem govorijo prispevki, ki so jih napisali dr. Lea Bregar, ena izmed pionirk e-učenja na Slovenskem, dr. Marko Radovan s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in mag. Margerita Zagmajster z Andragoškega centra Slovenije.

Andragoški center raziskovalno, razvojno in izobraževalno že dolgo deluje na področju pismenosti odraslih, zato je bilo nekako samo-umevno, da to vprašanje najde svoje mesto v projektu. Znane so raziskave o vplivu staršev na pismenost otrok in kasnejših odraslih, zato se med drugim že dolgo ukvarjamo z vprašanji

družinske pismenosti, zlasti kadar gre za starše, ki sami potrebujejo več spodbud za razvoj lastne pismenosti. Strokovna dognanja smo objavili v učnem gradivu *Branje za znanje in branje za zabavo* – priročnik za spodbujanje družinske pismenosti, ki je spremljalo tudi izvedbo programa za učitelje družinske pismenosti. Ukvarjali pa smo se tudi z učenjem za vodenje bralnih skupin odraslih in spodbujanjem starejših pri obnavljanju in pridobivanju znanja za obvladovanje vsakodnevnega življenja.

Tudi izvedba programa za usposabljanje mentorjev programa PUM na videz ni nič strokovno novega, kar se je dogajalo v projektu. Spodila si bom besede naše zunanje sodelavke, dr. Mirjane Ule, ki je v učnem gradivu zapisala: »Osip je eno najpomembnejših vprašanj socialne ranljivosti oz. socialne izključenosti mladih – je eno ključnih političnih vprašanj, ki zadeva otroke in mladostnike ter tako tudi izobraževalni sistem in sistem trga dela.« Kako mlade odrasle ponovno celostno integrirati v družbeno življenje, je zato strokovno vprašanje moderne družbe, ki nenehno generira nove in nove skupine izključenih. Ob izvedbi programa za mentorje smo zato po metodi akcijskega učenja v sicer že pred leti razvitem programu usposabljanja iskali nove strokovne odgovore na probleme izključenih mladih odraslih današnjega časa.

Na področju svetovanja za izobraževanje odraslih smo že pred desetimi leti začeli razvijati omrežje svetovalnih središč ISIO, ki so pomembno dopolnila vrzel, zaznano pri preučevanju potreb odraslih. V projektu smo svetovalcem v teh središčih nudili tako temeljno kot specialno znanje za opravljanje njihovih nalog. Vseskozi pa smo se zavedali, da so enako pomemben člen v svetovalni podpori posamezniku za učenje tudi izobraževalne organizacije, ki imajo odgovorno vlogo pri svetovanju odraslim pri odločanju za izobraževanje, še bolj pa pri svetovalni pomoči odraslim med

izobraževanjem ali ob njegovem zaključku, ko se odrasli odloča za nadaljnjo pot.

Zato smo v okviru projekta razvili nov izobraževalni program, namenjen prav strokovnim delavcem iz izobraževalnih organizacij, pripravljeno pa je bilo tudi učno gradivo o andragoškem svetovalnem delu v podporo izobraževanju in učenju odraslih. Nekatere teoretske temelje in strokovne izzive andragoškega svetovalnega dela opisuje prispevek dr. Sabine Jelenc s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Kaj pa samostojno učenje? Zdi se mi pomembno, da smo s pomočjo projekta obudili sistematično usposabljanje tistih, ki se na novo pripravljajo za delo v središčih za samostojno učenje, in zagotovili nekaj programov spopolnjevanja za tiste, ki v teh središčih že delajo. Rada bi podčrtala, da to usposabljanje in spopolnjevanje v celoti poteka v obliki e-učenja, udeleženci pa tako sočasno pridobivajo tudi vedenje o takem načinu učenja, da lahko kasneje obiskovalcem središč za samostojno učenje na podlagi praktičnih izkušenj pomagajo pri takem načinu učenja.

Za konec sem pustila delo na področju razvoja kakovosti v izobraževanju odraslih. V tem projektu smo za sistematično uporabo samoevalvacije kot orodja za razvoj kakovosti usposabljali že šesto skupino izobraževalnih organizacij. Prav letos praznujemo deseto obletnico projekta POKI, s katerim smo spodbudili omrežje izobraževalcev odraslih, da začne razmišljati o kakovosti svojega dela, da se za to delo načrtno usposablja, da bolj ali manj redno izvaja samoevalvacijo in da naj tej podlagi v svoje delo vnaša potrebne izboljšave in razvojne novosti.

Danes boste težko našli ljudsko univerzo, ki ni usposobljena za uporabo modela samoevalvacije POKI in ki pri svojem delu ne uporablja

vsaj nekaj prvin tega modela, enako velja za dobro tretjino srednjih šol, ki izvajajo izobraževanje odraslih, pridružuje se jim vse več zasebnih izobraževalnih organizacij. Ponosni smo na to, da smo vse te organizacije usposobili, da znajo misliti in delovati za razvoj kakovosti.

V projektu pa smo usposabljali tudi drugo generacijo svetovalcev za kakovost, ki so nadgradnja našega dela na področju usposabljanja za razvoj kakovosti – gre za ekspertno znanje s področja kakovosti izobraževanja odraslih, ki ga lahko nudijo vodstvu svoje organizacije, komisijam za kakovost, strokovnim delavcem in učiteljem.

Posebnost tokratnega usposabljanja je tudi prva praktična uporaba metode kolegialnega presojanja kot metode za razvoj kakovosti v slovenskem izobraževanju odraslih.

Ne nazadnje je treba omeniti tudi visoko stopnjo informatizacije usposabljanja in spopolnjevanja, ki prinaša učinke tudi pri računalniškem opismenjevanju udeležencev usposabljanja oz. spopolnjevanja. V naših učilnicah pri mnogih programih učenje poteka ob računalniku in s pomočjo računalnika, vzpostavili smo t. i. spletno učilnico, v kateri smo vsem udeležencem usposabljanja ali spopolnjevanja omogočili spletni dostop do učnih gradiv – teh namreč praviloma ne posredujemo več v papirni obliki, razen kadar gre za zahtevnejša in obsežnejša strokovna gradiva trajnejše vrednosti, vzpostavili smo spletno programoteko programov andragoškega usposabljanja in spopolnjevanja, za potrebe dela na področju kakovosti omogočamo in stalno dopolnjujemo spletno bazo vprašanj za presojanje kakovosti izobraževanja odraslih. Prenovili in vsebinsko dopolnili pa smo tudi spletišča o kakovosti, svetovanju in spopolnjevanju v izobraževanju odraslih in omogočili komunikacijo prek spletnih strani.

Tako sem se sprehodila skozi vseh šest podprojektov in nanizala samo nekaj stvari, s katerimi smo se ukvarjali; še več o rezultatih je mogoče razbrati iz poglobljenih strokovnih prispevkov v tej številki Andragoških spoznanj, ki so jih pripravili sodelavci z Andragoškega centra Slovenije in nekateri naši zunanji sodelavci.

Sama sem hotela pokazati, kako smo na različnih področjih delovali razvojno in s pomočjo usposabljanja in spopolnjevanja v prakso izobraževanja odraslih načrtno vnašali novosti, nove metode in pristope, pomembno pa se nam zdi tudi to, da smo marsikaj od tega podprli z novimi slovenskimi strokovnimi besedili, pogosto tudi v povezavi z iskanjem primerne slovenske terminologije. Tako smo dodali vsaj kak kamenček k utemeljevanju stroke in razvoju njene prakse.

Vsega tega ne bi bilo mogoče doseči, če pri tem ne bi sodelovalo kar impozantno število strokovnjakov in drugih sodelavcev, ki so bili pripravljeni svoja strokovna iskanja in dosežke deliti z drugimi. Kot vodja projekta želim izkoristiti priložnost, da se javno zahvalim koordinatorici, vodjem podprojektov in drugim sodelavcem, vsem učiteljem, predavateljem, strokovnim sodelavcem, avtorjem, lektorjem, oblikovalcem in vsem drugim, ki so sodelovali pri izvedbi, saj se zavedam, kako velik je bil njihov prispevek.

Moja zahvala pa gre tudi vsem udeležencem naših programov usposabljanja in spopolnjevanja – to, kar mi, učitelji, prinašamo v učni prostor, je samo del skupnega učenja. Znanje, ki ga v učne skupine prinašajo udeleženci, njihove praktične izkušnje, pa tudi dileme in problemi, na eni strani oplaja učenje skupine in učiteljev; mnogi problemi, za katere smo izvedeli v učnih skupinah, pa so nam bili tudi izziv za iskanje novih strokovnih odgovorov oz. rešitev. Hvala, da ste se odzivali našim vabilom, da ste bili pripravljeni učiti se novih stvari,

predvsem pa, da ste bili pripravljeni novosti, ki ste se jih naučili, prenašati v prakso in sami poiskati številne praktične rešitve, da so se nekatere novosti sploh lahko vpeljale.

Tretja zahvala pa gre tistim, ki so nam dali priložnost, da dobimo za projekt sredstva Evropskega socialnega sklada in ministrstva za šolstvo in šport, in ki so bili tudi sodelavci pri njegovi uresničitvi – mislim, da gre v tej skupini zahvala v prvi vrsti skrbnici projekta na ministrstvu za šolstvo in šport, mag. Katji Dovžak, pa tudi številnim drugim v verigi, ki je potrebna, da se taki projekti sploh lahko uresničijo.

Ne morem sicer mimo tega, da se v zvezi s projekti Evropskega socialnega sklada ponavadi sliši veliko kritik zaradi zbirokratiziranih postopkov, in temu se tudi sama pridružujem, rada pa bi rekla tudi to, da smo prav zaradi razpoložljivega denarja izpeljali marsikaj razvojno novega in omogočili brezplačno udeležbo na spopolnjevanju mnogim izobraževalcem odraslih, kar brez teh sredstev ne bi bilo mogoče.

Zadovoljna sem z opravljenim delom in s tem, kako nas ta projekt usmerja v delo v prihodnje.

Sonja Klemenčič,

vodja projekta Izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev v izobraževanju odraslih od 2009 do 2011

